

La Girona militar dels universitaris barcelonins

La lectura dels llibres *Años de penitencia*, de Carlos Barral; *Contra el olvido*, d'Alberto Oliart; *Memòries d'un advocat laboralista (1927-1958)*, de Francesc Casares, i *La represa: Memòria personal*, d'Albert Manent, serveix per copsar l'experiència vital i castrense d'uns membres selectes de la Milícia Universitària, que a Girona van alternar amb la «bona societat» i els baixos fons.

Text > JOSEP CLARA, historiador

Els estudiants universitaris no solien fer la mili «normal». S'apuntaven a la Milícia Universitària, voluntàriament. Després de superar unes proves físiques, seguien dos estius de campaments al Montseny, Ronda o Los Castillejos, sobre el camp de Tarragona, i feien mig any de pràctiques com a oficials de complement. Per referir-se a la fórmula es va utilitzar la denominació *Milícia Universitària, Instrucció Pre-militar Superior i Instrucció Militar de l'Escala de Complement*. Amb poques variants al llarg dels anys, aquest va ser un camí opcional per complir els deures imposats per les lleis franquistes. Bé que més minoritàries, existiren les branques corresponents a la Marina i a l'Exèrcit de l'Aire. Fabià Estapé (Portbou, 1923 - Lleó, 2012), que va enrobar-se en la milícia naval, considerava que els campaments que realitzaven els seus companys de l'Exèrcit de Terra eren una «acadèmia de senyoretas».

Carlos Barral (Barcelona, 1928-1989), Alberto Oliart (Mèrida, 1928 - Madrid, 1921), Francesc Casares (Tarragona, 1927 - Barcelona, 2016) i Albert Manent (Premià de Dalt, 1930 - Barcelona, 2014), tots quatre residents a Barcelona, van ser exemples representatius dels universitaris més o menys privilegiats que no van seguir la mili de la majoria i que, a l'hora de fer els sis mesos de pràctiques amb galons, van triar una caserna de Girona, la del Re-

giment d'Infanteria Alcántara 33, al carrer d'Emili Grahit. Els tres primers hi van aterrar l'any 1950, i el darrer, el 1956, i tots es van allotjar a la residència d'oficials.

Acostumats a la gran ciutat, Girona per a ells va ser un contrast dur. Barral la descriu com «levítica, y parecía totalmente a merced de los curas y los militares». La qualifica d'agrícola i patriarcal, i també d'antipàtica. Oliart la pinta, així mateix, «bastante levítica, aherrojada por férreos usos y costumbres sociales». A Casares se li va presentar «lànguida i abaltida». Manent ressalta que «culturalment era més aviat provinciana i no hi vaig trobar gairebé cap escriptor ni activista», però que «tothom parlava en català, fins les filles del tinent coronel Lara».

El món militar

La visió dels militars professionals oferta per Casares és negativa: «Una majoria procedia de les famoses "aca-



>> El jove Alberto Oliart Saussol, a la coberta del llibre de memòries.

Casares refereix una pràctica que va durar anys, la dels soldats com a criats: «Els militars casats obliguen els seus assistents a fer tota mena de feines domèstiques, des d'acompanyar "la senyora" al mercat fins a portar i recollir del col·legi la mainada»



>> Ignasi de Ribot, quan era alcalde de Girona, l'any 1972, entre militars. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. SANS.)

demias de transformació" que havien funcionat en el bàndol franquista durant la passada Guerra Civil (una guerra que havia acabat feia dotze anys i que semblava encara a tocar). Eren gent poc culta, rutinària. Semblava que portessin encara encastada a l'uniforme, que no es treien mai, aquella pudor de pólvora i de vi que alguns consideraven imprescindible per acreditar-se de bons militars. S'havien atipat de disparar i d'aguantar totes les misèries de la guerra i es consideraven vencedors, però al mateix temps se sentien amargats per una victòria que no els havia premiat tant com ells esperaven».

Barral ho confirma: «Tenían, muchos de ellos, una formación dudosa y eran oficiales viejos, retrasados o bloqueados en la escalilla de ascensos. Gente malhumorada y amarga que mantenía una familia con un sueldo escandalosamente insuficiente. Hablaban casi continuamente de sus estrecheces». També Oliart, al seu torn, recalca que no paraven de «criticar a los mandos, incluso, a veces, al mismísimo general Franco, porque después de ganar la guerra los tenía malviviendo».

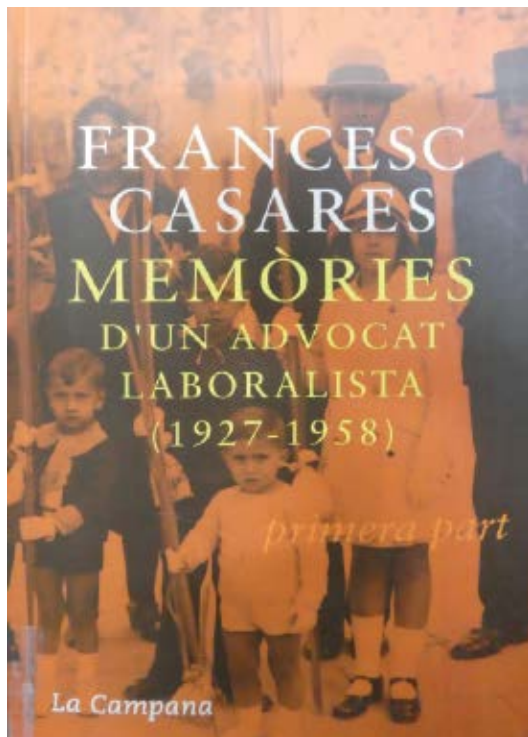
Casares refereix una pràctica que va durar anys, la dels soldats com a criats: «Els militars casats obliguen els seus assistents a fer tota mena de feines domèstiques, des d'acompanyar "la senyora" al mercat fins a portar i recollir del col·legi la mainada».

Segons Manent, les converses eren de poca altura: «El nivell era més aviat baix i amb els tòpics que s'atribueixen als militars, començant pel llenguatge [...] D'altres eren trempats, i algun, foraster, com un tal Francisco Fernández de Liencres. Alguns d'aquests no catalans eren uns obsessos sexuals i explicaven llurs nombroses aventures amb prostitutes o senyores madures de Girona». I recorda la diferenciació classista: «El fossat entre els oficials i els suboficials era la diferència entre una casta i uns altres de nivell inferior [...] I, com que ignorava les barreres, alguna vegada havia anat a jugar al *futbolín* a l'Hogar del Soldado o havia entrat al lloc d'esbarjo dels suboficials. Els superiors em van fer un advertiment i vaig deixar de fer-ho».

Entre els militars atípics, Barral descriu el capità Antonio Parejo: «Era el capitán de mi compañía, pero estaba en situación de semiexcedencia, prac-

ticando una cura del alcoholismo en el manicomio de Sant Boi, de modo que se le veía de vez en cuando. Rarísimo tipo, era licenciado en exactas y leía filosofía griega en el texto original [...] Y hacía cosas rarísimas. Raparse al cero y lustrarse el cuero cabelludo, por ejemplo, para desautorizar a los discursos paternalistas del coronel, en una junta de oficiales a raíz de que Parejo hubiera castigado con la rasureción a uno de sus protegidos domésticos. Una noche, tras una discusión idiota —creo que acerca del valor militar— con un capitán más joven, decidió matarlo, usándome a mí como testigo [...] Por fin el vino pudo con él». Així mateix retreu el gest d'un comandant d'estat major que aprenia francès i es feia il·lustrar pels metges sobre el mètode Ogino: «Le parecía totalmente inverosímil. Y ya convencido preguntaba con los ojitos brillantes: "¿Entonces, esos días, a calzón quitado todo el día?"».

El recurs a la violència, narrat per Oliart, sembla un fet normal: «Arresté a un sargento por pegar una bofetada a un soldado; y esa misma tarde o la siguiente arresté a otro porque varios soldados vinieron a avisarme de que le



>> Cobertes dels llibres de Barral i Casares.



estaba propinando una paliza a un soldado al que acusaba de haber robado una manta de su compañía. El resultado fue que el comandante de mi batallón, un militar culto y refinado [...], me invitó a los dos o tres días, antes de la cena, a tomar una copa en el bar de la residencia, y después de hablarme de literatura y de filosofía, y de su lectura de Aristóteles y Platón, elogió mi espíritu militar y mi expediente académico, para después decirme que me podía ir a Barcelona de permiso siempre que quisiera, salvo los días que estuviera de guardia o de vigilancia, y que les dejara a ellos, a los que habían elegido la carrera de las armas, el ocuparse de la vida del regimiento».

Només Manent s'interessa per l'ús de la llengua: «Alguns capitans, de cognom Arbolí o Girona, recordo que eren catalans i, si s'esqueia, ens parlaven en la nostra llengua». Casares, en la visita a la família Palol, va descobrir que la Girona vencedora de la guerra n'havia sepultat una altra, culta i inquieta.

Personatges de Girona

Manent, altrament, al·ludeix al jove poeta Ramon Gimbernat, que li feia de bústia per alguna carta que pogués ser oberta a la caserna, a lu Bohigas, professor de català, a Salt, i al metge Pompeu Pascual, «que feia pocs anys que havia arribat de l'exili a Xile i se'm va treure de sobre per por».

Casares evoca la visita al bisbe Cartañà, «un vellet força insignificant», que «ens va donar a besar l'anell i ens va adreçar un sermónet tou i paternal». El pare de Casares hi havia tingut tracte a Tarragona i li va dir que el saludés de part seva: «És potser dels pocs bisbes aprofitables, tot i que també va firmar a favor de "la Cruzada". Mira, mai se sap si l'hauràs de necessitar». Així ho va fer, i el prelat el va correspondre amb unes paraules discretes i distants.

El canonge Lambert Font, «el autor de punta de la Editorial Seix Barral», pels missals infantils i els gràfics per a l'ensenyament de la religió i la litúrgia, és recordat per Barral com «un capellà de bosc, un campesino ensotanoado, ingenuo y reidor. Pertenecía a esa horizontal tipológica que se da en todos los grupos infradesarrollados a lo ancho del mundo [...] ese chaparrismo iluminado por la jovialidad. Era bondadoso

y seguro de sí mismo, una especie de cura de Ars». Va ensenyar-li el tapís de la Creació, «lo mejor que la ciudad tiene y que, al menos en aquel entonces, era difícil de ver».

Entre els companys de Barral, Casares i Oliart, un gironí feia les mateixes pràctiques militars: Ignasi de Ribot de Balle (Girona, 1926), advocat i futur alcalde de la ciutat al final franquisme. Convidats a casa seva, els assistents van contemplar escenes i cerimònies d'una família tradicionalista i una farsa que Barral qualifica d'encantadora: «Desconectada la instalación eléctrica, fuimos recibidos con fanales y atendidos a la luz de pesados candelabros; Ribot vestía un antiguo uniforme de la época de Prim y arrastraba un sable de pronunciamiento y, a los postres, tras una notable y bien regada cena de caza, nos abrió el corral con generoso permiso para degollar gansos a sablazos [...] Borrachísimos, apaleamos a unos cuantos pájaros y pusimos en movimiento una nube de plumas».

El barri de la Barca

Oliart, Barral i Casares van fer estades al Casino, però també al barri de la Barca, el dels prostíbuls. Casares en descriu la il·luminació escassa i els carrers llords i estrets: «Alguns hi entren. A dins, l'aparició dels uniformes militars desperta entre el personal femení de la casa un renou esbojarrat i expectant, com si uns pollastres s'haguessin ficat, tot de sobte, en un galliner. Les estances tenen més aviat aire de pensió de mala mort. Ni tan sols recorden decorats vodevilescos. De les parets pengen calendaris de "Nitrato de Chile" i altres productes poc afrodisíacs. En una raconera de fusta barata, una figureta de sant Pancràs promet salut i feina».

Oliart va rebre l'atenció d'una de les noies el dia que va agafar una mona, «el día de la gran borrachera, un día en el que, después del baile de gala en el Casino, acabamos, con el general, algunos jefes y varios oficiales, entre ellos nuestro amigo Parejo, tomando copas en aquella casa». La gresca estava assegurada. Barral parla de les «más tristes y frustrantes orgías», en les quals «la oficialidad joven del regimiento pasó del cante rugiente al fallido intento de fornicación sobre las mesas». Però apunta que «eran fiestas inocentes, basadas en la imaginación hedonística de una infancia prolon-



>> *La residència d'oficials.* (FOTOS: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FONS MIQUEL MORILLO.)

gada». Descriu també les noies que els feien passar una estona agradable: «Las putas, al margen de la frecuencia con la que uno se ocupase de ellas, se convertían en camaradas de barra y botella. Y eso hacía las noches largas y amables. Generalmente, cuando estábamos muy borrachos, nos quedábamos a dormir. A dormir más bien que a otra cosa. Aunque no siempre lo confesábamos».

Borrtxeres de costum

Associar la milícia al consum d'alcohol era inevitable. Bevien els professionals i els oficials de milícies per matar el temps sense ocupació. Els excessos, però, també van originar escenes poc edificants, com la produïda en la visita a casa del notari Sanmartín, la filla del qual era perseguida pel metge López Batllori, fill del poeta López Picó, que era un altre dels companys de Barral en la milícia. Aquest darrer és l'encarregat de testificar-ho: «Una tarde en que habíamos bebido con cierta desmesura, acompañamos a López a casa de la hermosa el pintor Roca Sastre, Casares, Oliart y yo. La muchacha, vestida con una pulcrísima bata de blondas, nos recibió recostada en un diván, en un saloncito amueblado con sillas y sillones tapizados de seda blanca. A los pocos minutos de conversación resonó en la estancia el ronquido del pintor, que se había acomodado en un profundo sillón de orejas. López, demudado, explicó que Roca estaba febril y, cuando iba a despertarlo, abrió el durmiente la boca y dejó escapar hacia arriba un chorro de vómito que enseguida se hizo abundante e incon-



tenible. Acudieron solícitas cridades que se llevaron a la niña en volandas del saloncito pestilente, escribanos y, finalmente, el mismo notario, provisto de toalla. Nunca más volvimos a aquella casa».

Servei o diversió?

L'experiència gironina de Barral, Casares i Oliart com a membres de la Milícia Universitària va ser més propera a l'evasió i a la gresca que a les grandes dels encarregats de la defensa armada de la pàtria. Casares defineix bé la trilogia de l'oci militar: la beguda, el joc i el prostíbul. Ells van fer guàrdies, tractar soldats, muntar a cavall..., però

no es van imbuir ni de l'esperit ni de la responsabilitat dels professionals. Sabien que allò era per a un temps curt. Oliart, futur ministre de Defensa, és franc en aquest sentit: «Nuestro servicio militar tuvo poco de militar y menos de servicio». A Manent, en canvi, des de la melangia i l'agraïment, escriu que aquells mesos «van ajudar a formar-me i em donaren més d'una lliçó per anar per la vida». Certament: de tot va haver-hi en la pauta seguida pels privilegiats. Casares, tanmateix, és més categòric: «la residència on ens allotjàrem i el regiment on estàvem eren dos exemples de la rutina militar més embrutidora».